

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

www.inkluze.upol.cz
CZ.1.7./1.2.00/43.0003

Hlavní partner:

Partneři:

Výstup projektu „Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR“

Rozpočtové souvislosti vzdělávání Romů

Autorský tým: Petr Janský, Marie Kubíková, Lucie Zapletalová

PRAHA, ČERVEN 2015

**Univerzita Palackého v Olomouci, Člověk v tísni, o.p.s.,
2015**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

www.inkluze.upol.cz
CZ.1.7./1.2.00/43.0003

OBSAH

Úvod	3
Shrnutí	3
Důvody pro zpracování analýzy	5
Metodika	6
Data	9
Výsledky a závěry	11
Literatura	14

¹ Autoři děkují za komentáře a podnětné připomínky k diplomové práci a dřívějším verzím této studie zaměstnancům organizace Člověk v tísni, Pavle Břízové, Evě Hromádkové, Gáboru Kertesimu a Jakubu Steinerovi. Za všechny závěry a případné nedostatky této studie jsou zodpovědní autoři sami.

Úvod

V projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání vznikla série materiálů k podpoře pedagogů i asistentů pedagoga při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Dokumenty jsou koncipovány tak, aby byly plně v souladu s novelou školského zákona, jejíž účinnost je stanovena od 1. 9. 2016. Například „Katalog podpůrných opatření“, jeden z klíčových výstupů projektu, představující soubor podpůrných opatření uspořádaných do logického, vnitřně koherentního a přesto diverzifikovaného modelu, byl přímo připraven pro implementaci v rámci nového systému.

K zajištění co největšího praktického dopadu těchto materiálů byla v projektu zpracována řada analýz, studií a expertních odhadů, v rámci nichž byla shromážděna a interpretována data, která jsou pro uchopení celé problematiky nezbytná.

Tato studie přináší významný argument do diskuse o financování vzdělávání žáků se zvýšenou potřebou podpory. Ukazuje, že investice do zajištění jejich vyššího vzdělání se státu z finančního hlediska jednoznačně vyplatí. Významné části romských žáků, kteří jsou cílovou skupinou této studie, budou v novém systému podpory žáků se SVP s největší pravděpodobností poskytována podpůrná opatření. Studie tak na příkladu romských žáků přináší důležitý pohled na potřebnost finančních investic do vzdělávání žáků s nezdravotními překážkami v učení, tj. žáků dnes nazývaných jako žáci se sociálním znevýhodněním.

Shrnutí

- Studie kvantifikuje rozpočtové benefity dodatečné podpory vzdělávání Romů v České republice.
- V romské populaci je úroveň vzdělanosti výrazně nižší než v celkové populaci České republiky. Vzdělání je zároveň jedním ze zásadních faktorů, ovlivňujících úspěšnost životní dráhy jednotlivce, především jeho zaměstnatelnost, schopnost začlenění do většinové společnosti a životní úroveň.
- Výsledky studie ukazují, že investice, vedoucí ke zvýšení úrovně vzdělanosti Romů, jsou pro stát v dlouhodobém horizontu finančně výhodné i za předpokladu přetrvávající diskriminace Romů na trhu práce.
- Při vyrovnání vzdělanostní struktury romské a celkové populace ČR by státní rozpočet získal ročně 4-12 miliard Kč.
- V této studii se soustředíme na rozpočtové hledisko podpory vzdělávání Romů, důležité v procesu rozhodování při tvorbě politik. Společenský přínos opatření na podporu vzdělanosti sociálně vyloučených skupin je ale podstatně rozsáhlejší a je také hlavní motivací, proč taková opatření prosazovat.

- Studie vychází z magisterské diplomové práce Marie Kubíkové na Institutu ekonomických studií FSV UK (Kubíková, 2015).

Důvody pro zpracování analýzy

Sociální postavení romské populace je v České republice dlouhodobě kritizovaným problémem. Romové dosahují v ČR v průměru nižšího vzdělání, vykazují vyšší míru nezaměstnanosti a jsou častěji závislí na sociálních dávkách (FRA-UNDP, 2012). Romské děti častěji nenavštěvují mateřskou školu a jsou častěji ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání (Česká školní inspekce, 2010; UNDP, 2002). Získání základního vzdělání a dosažení vyššího stupně vzdělání je přitom zásadní pro jejich pozdější životní dráhu a schopnost začlenění se do fungování většinové společnosti.

Vliv vzdělání na úroveň příjmů a zaměstnatelnost dokazuje celá řada vědeckých studií (Mincer, 1991; Psacharopoulos a Patrinos, 2004; Riddell a Song, 2011). Návratnost investice do vzdělání se však může lišit mezi různými skupinami obyvatel. Heckman (2006) zdůrazňuje dvě roviny vlivu vzdělání na životní dráhu jednotlivce – rozvoj kognitivních a nekognitivních schopností. V případě sociálně znevýhodněných dětí, kterých je romské populaci výrazně více než ve většinové, je právě osvojení nekognitivních schopností důležitým prvkem vzdělávání. Je také důvodem, proč nejlepší výsledky přináší včasná podpora začlenění dětí do formálních vzdělávacích struktur, tedy intervence již v předškolním věku (Heckman 2008).

Návratnost investice do vzdělání jmenovitě u romských dětí dokazuje studie Milchera a Zigové (2005). Trentini (2014) a O'Higgins (2009) ale poukazují na fakt, že vlivem působení diskriminace na trhu práce a obecně nižší kvalitou vzdělání romských dětí je jeho návratnost nižší než u většinové společnosti. Tento fakt je ve studii zohledněn započítáváním tzv. diskriminačního koeficientu.

Děti, pocházející z rodin v sociálně vyloučených komunitách, potřebují k začlenění do formálního vzdělávacího systému a ke zvládnutí školních povinností často dodatečnou podporu. V současnosti je tato podpora poskytována především neziskovými organizacemi, které zřizují kluby předškolní péče, zajišťují dětem asistenty pedagoga, organizují individuální doučování a snaží se ve vyloučených komunitách šířit osvětu ohledně důležitosti předškolního vzdělávání, správného výběru základní školy a důležitosti podpory dítěte v jeho cestě za vzděláním. Značná část těchto služeb je poskytována na principu dobrovolnictví a projekty podpory vzdělávání romských dětí čelí dlouhodobé finanční nejistotě.

Ze strany státu je vzdělávání dětí ze znevýhodněného prostředí podporováno prostřednictvím dotačních a rozvojových programů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy zaměřených na inkluzivní vzdělávání, které jsou poskytovány školám s definovaným programem začleňování znevýhodněných dětí. Zároveň ale dosud přetrvává praxe, kdy jsou romské děti nepřiměřeně často umísťovány do tzv. základních

škol praktických, určených pro děti s lehkým mentálním postižením, po jejichž absolvování je značně omezena možnost dalšího vzdělávání a vyhlídky pracovního uplatnění jsou mizivé. Podle zprávy úřadu Veřejného ochránce práv z roku 2012 činil podíl romských dětí v praktických školách 32-35%, zatímco jejich podíl v populaci byl jen 1,4-2,8% (Veřejný ochránce práv, 2012).

Neschopnost státu umožnit romské menšině plně využít svůj potenciál způsobuje nevyčíslitelné celospolečenské ztráty, zahrnující ekonomické dopady, sociální napětí, nebo vznik sociálně vyloučených lokalit a s nimi spojených problematických jevů.

Cílem této studie je kvantifikovat přímé finanční dopady nižší úrovně vzdělanosti romské populace na státní rozpočet a objem prostředků, které by z hlediska rozpočtové vyrovnanosti bylo racionální investovat do podpory vzdělání romských dětí, tak aby se jejich vzdělanostní struktura přiblížila struktuře většinové populace.

Metodika

Metodologie našeho výzkumu vychází ze studie „Očekávané dlouhodobé rozpočtové výnosy zvýšení vzdělanosti Romů v Maďarsku“ autorů Kertesi a Kezdi (2006). Jejich postup s malými změnami replikujeme na dostupných datech z České republiky. Vzhledem k často nedokonalým zdrojům dat a nutnosti spoléhat se na odborné odhady a korekční koeficienty postupujeme v souladu se zásadou dolní hranice odhadu potenciálních přínosů vyššího dosaženého vzdělání Romů. Vždy tedy volíme takové parametry, aby odhadnuté přínosy podpory vzdělávání Romů byly spíše podhodnocené.

Podstatou výpočtu je kvantifikace finančních toků mezi státem a jednotlivcem s určitou úrovní vzdělání a jejich souhrn za období života od 16 do 65 let. Souhrn finančních toků za každý rok je diskontován úrokovou mírou ve výši 0,2 až do věku 4 let. Stanovení této hranice je založeno na předpokládaném načasování teoretické investice do podpory vzdělávání romských dětí a odpovídá věku, kdy děti běžně začínají s předškolním vzděláváním.

Do výpočtu vstupují následující plusové a minusové položky, tedy položky, které z hlediska státního rozpočtu představují výnosy a náklady:

ROZPOČTOVÉ NÁKLADY (na jednotlivce s určitou úrovní dosaženého vzdělání)	ROZPOČTOVÉ VÝNOSY (na jednotlivce s určitou úrovní dosaženého vzdělání)
Náklady na vzdělání	Daň z příjmů
Sociální dávky (přídavky na děti, příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)	Sociální a zdravotní pojištění (odvody zaměstnance i zaměstnavatele)
Podpora v nezaměstnanosti	Daň z přidané hodnoty
Náklady na uvěznění	Spotřební daně

Mezi uvažované sociální dávky není zahrnuto porodné z důvodu nedostatku dat, ani rodičovský příspěvek, který je vyplácen bez ohledu na sociální situaci žadatele. Vzhledem k tomu, že výpočet provádíme na úrovni jednotlivce, nebereme v úvahu odlišnou strukturu domácností v závislosti na vzdělání rodičů. Tento přístup je v souladu s principem dolní hranice odhadu. Pokud bychom tedy do výpočtu zahrnuli fakt, že se zvyšujícím se vzděláním zpravidla klesá počet dětí v rodině, znamenalo by to zvýšení odhadovaného rozpočtového přínosu vyššího dosaženého vzdělání.

Další nákladovou položkou, která do výpočtu nevstupuje, jsou starobní penze (naopak sociální pojištění, které zahrnuje důchodové pojištění, je na výnosové straně zahrnuto). Finanční toky jsou započítány jen do konce ekonomicky aktivního období, tj. 65 let.

Zvýšení vzdělanosti, a tedy i zaměstnatelnosti a výše příjmů u Romů by při zachování současného systému financování důchodů vedlo k vyšším státním výdajům na starobní důchody. Důvodem pro nezapočítání penzí do výpočtů je zprvu snaha sjednotit metodologii s maďarskou studií (Kertesi, Kezdi, 2006), zadruhé fakt, že po diskontování do věku 4 let jsou rozdíly v úrovni penzí mezi lidmi s různým vzděláním a příjmy relativně malé.

Pro každou úroveň vzdělání tak porovnáváme výnosy a náklady státního rozpočtu na jednotlivce a jsme schopni spočítat celoživotní rozpočtový přínos jednotlivce s danou úrovní vzdělání a dodatečný rozpočtový přínos člověka, pokud dosáhne vyššího ukončeného vzdělání.

Například finanční toky mezi třicetiletým člověkem se středoškolským vzděláním s maturitou a státem během jednoho roku průměrně jsou:

ROZPOČTOVÉ NÁKLADY		ROZPOČTOVÉ VÝNOSY	
Náklady na vzdělání	0	Daň z příjmů	19386 Kč
Sociální dávky (přídavky na děti, příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)	886 Kč	Sociální a zdravotní pojištění (odvody zaměstnance i zaměstnavatele)	94188 Kč
Podpora v nezaměstnanosti	612 Kč	Daň z přidané hodnoty	18579 Kč
Náklady na uvěznění	0,4 Kč	Spotřební daně	8632 Kč

Celkem tedy tento rok přinese státu 139287 Kč (výnosy minus náklady). Vypočítáme současnou hodnotu těchto peněz v jeho 4 letech pomocí diskontování:
 $139287 / [(1+0,2)^{(30-4)}] = 83235 \text{ Kč}$.

Takto jsme vypočítali současnou hodnotu přínosu člověka se středoškolským vzděláním do státního rozpočtu i v dalších letech jeho života (od 16 do 65 let) a tím získali současnou hodnotu jeho celoživotního přínosu pro státní rozpočet. Stejným postupem jsme vypočítali současnou hodnotu celoživotního přínosu jednotlivců s jinými stupni vzdělání.

Návratnost investice do vzdělání nemusí být shodná pro všechny skupiny obyvatel. Lze předpokládat, že vzhledem k obecně nižšímu vzdělání a sociálnímu kapitálu rodičů romských dětí budou náklady na vzdělání u romských dětí vyšší (je třeba investovat více úsilí k dosažení stejných výsledků) a naopak přínos vyššího vzdělání bude z důvodu diskriminace na trhu práce u Romů nižší než u většinové společnosti. Romové tedy i při stejném dosaženém vzdělání častěji nedostanou práci a za svou práci dostanou méně zapláceno. Při výpočtu rozpočtových výnosů proto korigujeme celonárodní údaje tzv. diskriminačním koeficientem, stanoveným v souladu s metodologií autorů Kertesi a Kezdi (2006) na 15%. Diskriminační koeficient je aplikován jak na teoretickou výši dosažovaných příjmů, tak na data o zaměstnanosti. Romský občan tak má v našem modelu o 15% nižší pravděpodobnost, že bude zaměstnán a v zaměstnání bude dosahovat o 15% nižších příjmů než příslušníci většinové společnosti. Vzhledem k tomu, že výše diskriminačního koeficientu je stanovena arbitrárně, byla v rámci předchozí studie provedena citlivostní analýza výsledků na různé úrovně tohoto koeficientu.

Citlivostní analýza výsledků je dále provedena pro různé úrokové míry, použité při diskontování budoucích finančních toků a pro různé věkové hranici předpokládané intervence na podporu vzdělání (Kubíková, 2015).

Data

Pro výpočty byla použita celonárodní data o příjmech, odvodech na daních, sociálním a zdravotním pojištění, spotřebě a nákladech na vzdělání a uvěznění ve členění podle věku a úrovně vzdělání. Navíc byla ale potřebná i data, týkající se pouze romské populace, která jsou výrazně hůře dostupná, pokud vůbec existují.

Obecná data o struktuře obyvatelstva z hlediska vzdělání, věku a ekonomické aktivity jsme čerpali ze Sčítání lidu, domů a bytů (Český statistický úřad, 2011). Údaje o průměrné úrovni odváděných daní z příjmu, odvodů na sociální a zdravotní pojištění a úrovni čerpaných sociálních dávek v jednotlivých věkových a vzdělanostních kategoriích obyvatel pochází z modelu TAXBEN¹. Odhady odvodů na dani z přidané hodnoty a spotřebních daních vycházejí z modelu QUAIDS.² Náklady na vzdělání jsou dány principy financování středních a vysokých škol (MŠMT, 2014), údaje o nákladech na věznění jsme získali ze Statistické ročenky Vězeňské služby ČR (VSČR, 2013)

Vzhledem k relativně podrobnému členění dat podle věkových a vzdělanostních skupin bylo třeba v některých případech doplnit chybějící data, zejména v modelu TAXBEN a ve Statistice rodinných účtů. Abychom se vyhnuli zkreslení výsledků, odhadli jsme chybějící hodnoty pomocí metody regresní imputace (Kubíková, 2015).

Spolehlivá statistická data o romské populaci jako samostatné skupině v České republice v podstatě neexistují. Dokonce i odhad celkového počtu Romů v ČR se pohybuje v širokém pásmu 150-300 tisíc (Úřad vlády ČR, 2013). K odhadu věkové a vzdělanostní struktury obyvatel lze použít dva soubory dat, oba mohou být ale značně zkreslené. Prvním jsou údaje ze Sčítání lidí, domů a bytů 2011, kde se k romské národnosti přihlásilo asi 13 000 respondentů, druhým jsou údaje ze šetření UNDP, která ale zahrnují pouze Romy, žijící v sociálně vyloučených komunitách (FRA-UNDP, 2012). V naší studii jsme pro odvození věkového a vzdělanostního rozložení romské populace použili data ze Sčítání lidí, domů a bytů. Dá se tedy alespoň teoreticky předpokládat, že se v něm k romské národnosti přihlásili lidé napříč vzdělanostním a příjmovým spektrem.

Odhady podílu nezaměstnaných v romské populaci vychází z dat Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2012 (Úřad vlády ČR, 2013), podíl Romů mezi vězněnými odvozujeme z posledních dostupných údajů z roku 1992, kdy Romové tvořili 16%

¹ Model TAXBEN pro empirické hodnocení a predikce dopadů změn daňového systému byl vytvořen kolektivem autorů z Národohospodářského ústavu AV ČR (Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel Münich). Vychází z dat Výběrového šetření příjmů a životních podmínek domácností (SILC) a simuluje výši přímých daní a sociálních dávek na úrovni jednotlivců a domácností. (Dušek et al. 2013)

² Model pro hodnocení dopadů změn nepřímých daní na domácnosti a veřejné rozpočty v České republice s využitím modelu QUAIDS byl vytvořen jako metodika na Národohospodářském ústavu AV ČR (Janský, 2013) na základě dat ze Statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu.

vězněných (Štěchová, 1993). Tento údaj slouží v modelu ke korekci celonárodní pravděpodobnosti, že se daný jedinec ocitne ve výkonu trestu.

O zastoupení Romů mezi příjemci sociálních dávek nemáme žádné údaje a v souladu s principem dolní hranice odhadu pracujeme s předpokladem, že podíl příjemců dávek je mezi Romy stejný jako v celkové populaci.

Výsledky a závěry

Prvním výsledkem studie je odhad rozpočtového přínosu jednotlivých stupňů vzdělání, respektive dodatečný příjem státního rozpočtu, vycházející ze zvýšení úrovně dokončeného vzdělání jednotlivce o jeden stupeň vzdělávací soustavy. Všechny odhady se týkají romských občanů, zahrnují tedy jak diskriminační koeficient, tak specifické pravděpodobnostní rozdělení.

Přínos jednotlivých stupňů vzdělání je znázorněn v tabulce 1.

Tabulka 1: Čistý diskontovaný celoživotní přínos do státního rozpočtu podle vzdělání a dodatečný přínos jednotlivých stupňů vzdělání v Kč.

Úroveň dosaženého vzdělání	Čistý celoživotní diskontovaný přínos	Dodatečný přínos ve srovnání s předchozím vzdělávacím stupněm
Základní vzdělání	209 158	-
Střední vzdělání bez maturity	1 123 718	914 560
Střední vzdělání s maturitou	1 667 053	543 335
Vysokoškolské vzdělání (Bc.)	2 145 409	478 356
Vysokoškolské vzdělání (Mgr. a vyšší)	2 617 261	471 852

Pozn.: Za účelem přehlednosti byly v tabulce vynechány dva stupně vzdělání – „nástavbové vzdělání“ a „vyšší odborné vzdělání“. Rozdíly v čistém přínosu jsou u těchto dvou stupňů a stupně „střední vzdělání s maturitou“ zanedbatelné.

Částka dodatečného přínosu jednotlivých stupňů vzdělání v posledním sloupci tabulky představuje při zachování vyrovnaného rozpočtu maximální teoretickou investici, kterou se vyplatí vynaložit na dodatečnou podporu vzdělávání jednoho dítěte, pokud tato podpora povede k dosažení vyššího vzdělání. Pokud bychom tedy uvažovali o dítěti, které má potenciál dokončit střední vzdělání s maturitou, ale bez dodatečné podpory

dosáhne jen základního vzdělání, je z hlediska veřejných financí racionální vynaložit na podporu jeho vzdělání ve 4 letech věku téměř 1,5 milionu Kč.

Z předchozího odhadu fiskálních přínosů vyššího vzdělání jednotlivce je pak snadné vyčíslit celkové roční ztráty státního rozpočtu, plynoucí z nevyužitého vzdělanostního potenciálu romské populace. Pro tento výpočet pracujeme s předpokladem, že distribuce kognitivních schopností se neliší mezi jednotlivými etniky. Předpokládáme tedy, že pokud by romské děti vyrůstaly v podobných sociálních a kulturních podmínkách jako většinová populace, byla by podobná i jejich vzdělanostní struktura.

V tabulce 2 je vyčíslen celkový příjem, který by plynul do státního rozpočtu v případě, že by vzdělanostní struktura romské populace kopírovala strukturu většinové populace. Výsledky jsou uvedeny v závislosti na celkovém počtu Romů v ČR ve dvou možných scénářích. V prvním je zachována úroveň 15% diskriminačního koeficientu, vztahujícího se na pravděpodobnost zaměstnání a výši platu, ve druhém scénáři jsou předpokládány rovné podmínky na pracovním trhu.

Tabulka 2: Dodatečný příjem státního rozpočtu při vyrovnání vzdělanostní struktury romské a většinové populace

Počet Romů	Při existenci diskriminace na trhu práce (diskriminační faktor 0,15)	Při vyrovnání podmínek na trhu práce (bez diskriminačního faktoru)
150 000	3 781 332 997	6 776 621 367
175 000	4 298 199 825	7 604 542 813
200 000	4 815 066 653	8 432 464 259
225 000	5 331 933 480	9 260 385 705
250 000	5 848 800 308	10 088 307 151
275 000	6 365 667 136	10 916 228 597
300 000	6 882 533 964	11 744 150 043

Z tabulky je patrné, že i v případě přetrvávající diskriminace Romů na trhu práce by stát účinnou podporou vzdělávání romských dětí mohl v dlouhodobém horizontu získávat 3,8 až 6,9 miliard Kč ročně.

Výsledky této studie mohou sloužit jako důležitý podklad při rozhodování o opatřeních vzdělávací a sociální politiky. Ačkoli jsou data, ze kterých při vyhodnocování dopadů vycházíme, často nedokonalá, vzhledem k důslednému dodržování zásady dolní hranice odhadu lze výsledky studie věrohodně využít jako argument při vyjednávání o objemu financování podpůrných opatření vhodných pro žáky s nezdravotními překážkami v učení, které zavádí novela školského zákona.

Z odborného hlediska nabízí výchozí bod k dalšímu studiu problému nižší úrovně vzdělání vyloučených skupin obyvatel. Zajímavé by bylo rozšíření našich výsledků o časový profil finančních toků v rámci životního cyklu jednotlivce a určení bodu zlomu, kdy se počáteční investice do podpory vzdělání do státního rozpočtu vrátí. Důležitým doplněním by byl i model, odhadující potenciální dopady změny vzdělanostní struktury romské populace a z toho plynoucí změny na trhu práce na obecnou ekonomickou rovnováhu, úroveň nezaměstnanosti a mezd.

Studie také upozorňuje na nedostatek reprezentativních dat, která by bylo možné využít pro hodnocení dopadů jednotlivých opatření státní vzdělávací a sociální politiky na specifické skupiny obyvatelstva.

Literatura

Česká školní inspekce (2010): "Výroční zpráva ČŠI za školní rok 2009/2010", Dostupné online <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-CSI-za-skolni-rok-2009-2010>.

Dušek, L., Kalíšková, K. & D. Münich (2013): "Model TAXBEN pro hodnocení dopadů daňových změn." Národohospodářský ústav AVČR, v.v.i., Dostupné online http://idea.cerge-ei.cz/files/danove-modely/certif_metod_taxben_komplet.pdf.

FRA-UNDP (2012): "The situation of Roma in the 11 EU Member States", European Agency of Fundamental Rights and UNDP. Dostupné online http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2099-FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf.

Heckman, J. J. (2006): "Investing in Disadvantaged Young Children is an Economically Efficient Policy." Presented at the Committee for Economic Development/The Pew Charitable Trusts/PNC Financial Services Group Forum on "Building the Economic Case for Investments in Preschool".

Heckman, J. J. (2008): "The Case for Investing in Disadvantaged Young Children." CESifo DICE Report, Ifo Institute for Economic Research at the University of Munich, vol. 6(2), pages 3-8.

Janský, P. (2013): "Model pro hodnocení dopadů změn nepřímých daní na domácnosti a veřejné rozpočty v České republice s využitím modelu QUAIDS." Národohospodářský ústav AVČR, v.v.i., Dostupné online http://idea.cerge-ei.cz/files/danove-modely/certif_metod_quaids_komplet.pdf (Navštíveno 26.6.2014).

Kertesi, G. & G. Kézdi (2006): "Expected long-term budgetary benefits to Roma education in Hungary." Budapest Working Papers on the Labour Market 2006/5, Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences.

Kubíková, M. (2015): „Fiscal Gains from Extra Investment into Roma Education in the Czech Republic”, Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut ekonomických studií.

Mincer, J. (1991): „Education and Employment.“ NBER Working papers 3838, National Bureau of Economic Research.

Milcher, S. a Zigová, K. (2005): „Evidence of Returns to Education Among Roma in Central and Eastern Europe and Their Policy Implications.“ *Managing Global Transitions* 3(1): pp. 51-70.

MŠMT (2014): „Vyhlášení programu Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol na rok 2014“. Available online at: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/roma-ss-a-vos>.

O'Higgins, N. (2009): „It's not that I'm a racist, it's that they are Roma“: Roma Discrimination and Returns to Education in South Eastern Europe.“ IZA Discussion Paper 4208, Institute for the Study of Labor.

Psacharopoulos, G. A Patrinos, H.A. (2004): „Returns to Investment in Education: A Further Update.“ Education Economics, 12(2): pp.111-34.

Riddell, W.C. and Song, X. (2011): „The Impact of Education on Unemployment Incidence and Re-employment Success: Evidence from the U.S. Labour Market.“ IZA Discussion Paper 5572, Institute for the Study of Labor.

Štěchová, M. (1993): „Etnicita a kriminalita. In: Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Základy kriminologie, s. 105-111. Universita Karlova, Praha

Trentini, C. (2014): „Ethnic patterns of returns to education in Bulgaria.“ Economics of Transition, 22(1): pp. 105-137.

UNDP (2002): „Avoiding the Dependency Trap“. United Nations Development Programme.

Úřad vlády České republiky (2013): „Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012.“ Oddělení kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny a sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny, Sekce pro lidská práva, Úřad vlády České republiky. Dostupné na http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/III_Zprava_pripominky_1_11_2013.pdf.

Veřejný ochránce práv (2012): „Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol“. Dostupné na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum_skoly-zprava.pdf

VSČR (Vězeňská služba České republiky) (2013): „Statistická ročenka.“ Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky. Dostupné na: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2013.pdf

